

**Міністерство освіти і науки України
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Географічний факультет
Кафедра економічної та соціальної географії**

**Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
Wydział Nauk o Ziemi i Gospodarki Przestrzennej**

**Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie
Wydział Nauk Społecznych**

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

**Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної
інтернет-конференції
(м. Луцьк, 12–14 квітня 2024 р.)**

**Луцьк
2024**

УДК 911.3:30/33(082)

С 90

Рекомендовано до друку Вченою радою географічного факультету
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 8 від 27 березня 2024 р.)

Рецензенти:

Нємець Л. М. – доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри соціально-економічної географії і регіонознавства Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

Матвійчук Л. Ю. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Луцького національного технічного університету

С 90

Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів : матеріали VIII Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції / за ред. Ю. М. Барського та В. Й. Лажніка, м. Луцьк, 12–14 квітня 2024 р. Луцьк : ФОП Мажула Ю. М., 2024. 212 с.

ISBN 978-617-8279-23-3

У збірнику висвітлюються проблеми сучасної географічної науки, які були розглянуті на VIII Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції. Розкриваються питання теорії та методології географічних досліджень, регіональних економічних студій, регіонального розвитку та просторового планування, освітніх технологій у географії та економіці, а також проблеми суспільно-географічних, природно-географічних, рекреаційно-туристських досліджень Волині та прилеглих територій.

Для широкого кола фахівців, які працюють у сфері географії, економіки, державного управління, освіти, рекреації та туризму, краєзнавства. Видання також буде корисним для вчителів, аспірантів та студентів, а також усіх, хто цікавиться проблемами регіональних досліджень.

УДК 911.3:30/33(082)

© Волинський національний університет
імені Лесі Українки, 2024

© Колектив авторів, 2024

ISBN 978-617-8279-23-3

Київ наших часів неодноразово згадується в оповідях і романах. Зокрема, в художній та документальній літературі присутні як світлі сторінки новітньої історії української столиці, так і трагічні, вкраплені кров'ю революцій – згадуються Революція на граніті, Помаранчева революція та Революція Гідності. В літературі сучасності Київ постає розважливим, спокійним, хоча водночас і повним натовпу, із запахом кави та переповненими вагонами метро. Найбільш згаданою локацією став Майдан Незалежності, але окрім нього також Хрещатик, Софійська площа (Софія Київська), Ярославів Вал (Золоті ворота), Києво-Печерська лавра (як складник пейзажу), Позняки, залізничний вокзал. У колористичному сприйнятті переважають: жовтогарячі кольори – в значенні вечірніх ліхтарів, автомобільних фар; коричневі – в значенні вуличних терас кафе, кави; золотий – у значенні золотoverхих соборів; зелений – у значенні зелені на пагорбах.

Отже, ядро перцепційного портрета Києва відзначається відносною сталістю й сформоване такими елементами природної та історико-культурної спадщини, як золотoverхі собори Києва (Печерська лавра, Андріївська церква, Софійський собор), Андріївський узвіз та зелені пагорби. Проте з кожною історичною віхою перцепційний портрет Києва зазнає коректив та доповнень. Зокрема, під час воєн, революцій, завоювань у портреті Києва з'являються кольори диму, крові, бруду, а також відповідні історичні персоналії. Глобалізація та зміна технологічного укладу також додала свої елементи: невід'ємною складовою образу міста стали завезені сюди у XIX столітті каштани, а на початку XX століття – увійшли фунікулер та трамваї. На сучасному етапі до перцепційного портрета Києва додалися нові локації (наприклад, Майдан Незалежності, скляний міст), нові запахи (запах кави) та кольори (рожевий – колір вітрин, вечорів; жовтий – рюкзаки сервісу доставки Glovo), що віддзеркалює нові доленосні для міста та країни історичні події, нові практики повсякденного життя містян та нові тенденції у перетворенні міського простору, викликані комерціалізацією, джентрифікацією, розвитком сучасних технологій.

Список використаних джерел: 1. Влах М., Гудзеляк І. Перцепційний підхід у суспільно-географічних дослідженнях міського простору (на матеріалах Львова). *Економічна та соціальна географія*. 2019. Вип. 82. С. 50–56. 2. Гнатюк О., Мельничук А. Ідентичність визначних локацій міста Вінниці. *Вісник Херсонського державного університету. Серія : Географічні науки*. 2019. Вип. 11. С. 16–24. 3. Гнатюк О., Мельничук А. Просторово-часові аспекти декомунізації топоніміки міста Києва. *Ідеологія і політика*. 2020. Вип. 1 (15). С. 83–114. 4. Мезенцева Н., Мезенцев К. Перцепційні портрети регіонів України. *Регіональні проблеми України: географічний аналіз та пошук шляхів вирішення* : зб. наук. праць. Херсон : ПП Вишемирський, 2005. С. 208–213. 5. Мялковська Л. Мовний образ Києва у текстах І. С. Нечуя-Левицького. *Лінгвостилістичні студії*. 2019. Вип. 10. С. 114–124. 6. Luscher M. The Luscher Color Test. New York : Pocket Books, 1971. 224 p.

УДК 911.3:61(477)

Андрій Кузишин, Святослав Кварцяний
kuzyshyn_a@tnpu.edu.ua; syawakwarz@gmail.com
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль

РИЗИКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ОБЛАСТЕЙ ПОДІЛЬСЬКОГО РЕГІОНУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Після початку повномасштабної російської агресії багато напрямів господарства України зазнали потужних руйнівних впливів. Для того, щоб розвиток регіонів України задовольняв потреби місцевого населення варто обрати орієнтири, які могли б виступити своєрідними маркерами щодо рівня його функціонування (зокрема, це буде

важливо в повоєнний період, щоб визначати стартовий рівень для відновлення функціонування соціальної сфери). На сучасному етапі такими орієнтирами можуть бути показники останніх десятиліть, що фіксують тренди соціально-економічного розвитку.

Проблема оцінки ризиків розвитку соціальної сфери є новим напрямом розвитку та функціонування складових елементів соціальної сфери. Серед науковців, хто займається цією проблемою, слід згадати А. Кузишина [1; 5; 6], А. Кучабського [4; 6], С. Задворного [6], І. Поплавську [3; 4; 6], П. Пачура [7], Т. Ніткевіча [7], Л. Матловічову [7], Р. Матловічова [7].

Територіальна диференціація соціального розвитку, нерівність людей за умовами життя в різних районах країни охоплює велике коло політичних, духовних і економічних проблем. Серед складників геопросторових соціально-політичних відмінностей можна назвати відмінності між умовами праці й побуту; соціальних спільностей людей у районах різного таксономічного рангу; рівнем їх соціального розвитку, включаючи показники освіти, професійно-кваліфікаційну; територіальний пріоритет наявних політичних партій та громадських рухів; електоральні уподобання населення різних регіонів; взаємозв'язок національного та релігійного складників тощо. Соціально-політичні відмінності складні за структурою, їм властиві численні ознаки й особливості, різноманітність сторін, які їх характеризують.

Ми розглядаємо об'єкти соціальної сфери як суб'єкти, які орієнтовані на вирішення соціальних проблем, задоволення соціальних потреб інноваційним способом, одночасно обслуговуючи загальні інтереси – тобто вони орієнтовані передусім на соціальний вплив, а не на отримання прибутку. Загалом суб'єкти соціальної сфери діють на основі та в поєднанні з місцевими коріннями (традиціями), користуючись перевагами спільного управління. Їх функціонування відзначається прямою кореляційною залежністю – зниження інтересу до їх пропозиції через зниження доходів суспільства та менші фінансові витрати органів місцевого самоврядування на підтримку організацій соціальної сфери. При цьому відзначаємо, що соціальні суб'єкти сприймаються як надійний партнер, який тепер матиме ще більшу відповідальність у контексті задоволення соціальних потреб.

Суб'єкти соціальної сфери є особливими одиницями, визначеною відмінною рисою яких є соціально позначена мета та спосіб використання прибутку. Однак слід пам'ятати, що ці суб'єкти також підпадають під дію ринкового законодавства, стикаються з подібними бар'єрами для виходу на ринок або з перешкодами розвитку на пізніх етапах. Це дуже важливі інституції з погляду виключених або під загрозою виключення, оскільки вони часто є єдиною можливістю для них знайти оплачувану роботу або мати продукт чи послугу, призначені для таких людей. Отже, слід цінувати ініціативу щодо упорядкування термінології, що, можливо, сприятиме створенню багатьох цікавих та якісних досліджень.

У процесі розгляду кожного складника соціальної сфери Подільського регіону нами було зроблено аналіз основних груп критеріїв. Це дало змогу визначити диференціацію рівнів сформованості соціальної сфери регіону загалом. Обрані нами для дослідження групи індикаторів (освіта, культура, медична сфера, житлово-комунальна сфера, зв'язок, торгівля та масове харчування) є своєрідними маркерами, окремі показники яких дають змогу ідентифікувати рівень сформованості соціальної сфери. У свою чергу, в кожній із пропонованих груп були свої аплікатори, що демонструють функціональність відповідної складової частини соціальної сфери (в деяких випадках їх два, в інших – п'ять).

Для всіх областей Подільського регіону властива досить вузька амплітуда сумативних показників, що може бути підтвердженням, що в консолідованому вигляді соціальна сфера не має суттєвих відмін у цих областях. Але кожна із згаданих областей має свої окремі лідируючі показники в соціальній сфері. Так, для Вінницької області властивим є висока охопленість дітей дошкільними закладами та кількість учнів, що здобувають робітничі професії, забезпеченість населення бібліотечними фондами в розрахунку на 100 осіб та клубними закладами на 100 осіб, житловими прощами, а також

найвищий показник у регіоні користувачів кабельного телебачення та мобільного зв'язку. Тернопільська область відзначається високим показником кількості студентів ВНЗ I–IV рівнів акредитації; високими показниками забезпеченості населення середнім медичним персоналом та лікарняними ліжками, а також високим показником рівня благоустрою в приватних помешканнях. Для Хмельницької області властиве лідерство за показниками охопленості дітей дошкільними закладами, забезпеченістю населення бібліотечними фондами та кількістю місць у клубних закладах, а також забезпеченістю житловими площами.

Елементи соціальної сфери відзначаються локальним впливом та обмеженими операційними можливостями. Незважаючи на різне функціональне призначення, їх загальна мета – визначити та задовольнити місцеві соціальні потреби. Реалії сучасного українського суспільства вимагають формування орієнтирів для відновлення того стану функціонування та доступності соціальної сфери, яка була властива для регіонів України до початку українсько-російської війни.

Критерієм функціонування та розвитку соціальної сфери областей Подільського регіону варто вважати фінансову доступність, яка, у свою чергу, визначається можливостями населення витратити певну суму коштів на отримання послуг соціального спрямування. На регіональному рівні в цих областях спостерігаються суттєві коливання доходів населення, що загалом є об'єктивним явищем. Статистичні дані останніх десятиліть дають підстави стверджувати, що в переважній більшості адміністративних районів Подільських областей спостерігався ріст добробуту населення. Витратність на соціальну сферу в регіонах цих областей корелюється з показниками числа членів сім'ї, насамперед із числом дітей у них. Традиційно сім'ї з невеликою кількістю дітей є молодими й заробітна плата не є основною статтею їх доходів. Водночас ці родини мають великі сподівання на соціальну підтримку в різних формах (стипендії, гранти, цільові виплати). Сім'ї з більшою кількістю дітей переважно формують свій бюджет за рахунок заробітної плати та в рівних пропорціях від підприємницької діяльності та інших соціальних виплат. У структурі реалізованих послуг на загальноукраїнському рівні вирізняються послуги транспорту, складування, поштової та кур'єрської діяльності, послуги з тимчасового розміщення й організації харчування, послуги інформації та телекомунікації, операції з нерухомого майна, послуги професійної, наукової та технічної діяльності, діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування, освіти, охорони здоров'я та надання соціальної допомоги, послуг у системі мистецтва, спорту, розваг та відпочинку.

Суб'єкти соціальної сфери є постійним і важливим елементом середовища життєдіяльності. Деякі з них створюють постійні та міцні зв'язки з місцевими громадами, що є проявом їхньої соціальної функції – забезпечення розвитку території та створення умов для повноцінного життя місцевого населення. Ця функція також має особливе значення для соціально відчужених людей, які можуть знайти роботу в таких установах або одержують послуги, призначені спеціально для них. В Україні, як і в інших європейських країнах, кількість суб'єктів соціальної економіки поступово збільшується, й їх насиченість, а також цілі та мета, що переслідуються, значною мірою залежать від географічного та політичного контексту.

Враховуючи широкий спектр діяльності суб'єктів соціальної сфери областей Подільського регіону, їх економічне та соціальне значення (створення робочих місць, формування доступних послуг відповідного спрямування) та соціальну значущість (унеможливлення обмеження доступності послуг соціального характеру, протидія соціальному відчуженню, розвиток та зміцнення місцевих громад), необхідно звертати увагу на ризики, які супроводжують їх функціонування на регіональному та локальному рівнях, створення внутрішньої та громадської політики, що сприяє появі таких ініціатив. Це дуже хороший момент для суб'єктів, які працюють близько до своїх споживачів – люди надають все більшого значення концепції доступності товарів і послуг соціального спрямування, охоче підтримують місцеві ініціативи (наприклад, започаткування діяльності закладів соціальної сфери), що є запорукою місцевого розвитку.

Список використаних джерел: 1. Кузишин А. В. Просторова диференціація соціальної сфери: орієнтири повоєнної відбудови України. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Географія*. Тернопіль : СМП «Тайп», 2023. № 1 (54). С. 57–68. 2. Статистичний щорічник України 2021 року / за ред. І. Вернера. Київ. 444 с. 3. Царик Л. П., Поплавська І. В. Організація соціальної сфери областей Подільського регіону: суспільно-географічне дослідження. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Географія*, 2021. № 1 (50). С. 47–57. 4. Kuczabski A. Economic Efficiency of National Governments: Case Study of Poland and Ukraine. *Journal of Geography, Politics and Society*. 2021. 11 (3). P. 30–40. 5. Kuzyshyn A. Spatial diversification of the social sphere development in the Carpathian-Podillia region (Ukraine). *Folia Geographica*. 2019. Vol. 61, No. 2. P. 144–162. 6. Kuzyshyn A., Kuczabski A., Poplavska I., Zadvornyi S. Risk assessment of the social sphere development on the example of areas of the Carpathian-Podillia region (Ukraine). *Czasopismo Geograficzne*, 2022. 93 (3). P. 473–493. 7. Pachura P., Nitkiewicz T., Matlovicova K., Matlovic R. Identification of Intellectual Capital Performance Using Data Envelopment Analysis. 2018. Part 11. P. 115–130. In: Stejskal J., Hajek P., Hudec O. Knowledge Spillovers in Regional Innovation Systems. *A Case Study of CEE Regions*. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-319-67029-4_4

УДК 911.3:61(477)

Інна Поплавська, Дмитро Гарасимчук
Inna18@tnpu.edu.ua; dmytro13@gmail.com
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль

ОСОБЛИВОСТІ ПРОСТОРОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ЧЕРЕЗ ПОКАЗНИКИ ДОБРОБУТУ НАСЕЛЕННЯ

Із зростанням значущості функціонування соціальної сфери постає необхідність детального аналізу рівня сформованості її складників та досягнення комплексності в наданні відповідних послуг. Актуальним питанням видається необхідність визначення сучасного стану сформованості та затребуваності окремих елементів соціальної сфери, а також рівень їх надання в межах сільських поселень великого регіону України.

Функціонування соціальної сфери в контексті сучасного наукового дискурсу відштовхується від характеру її проявів: індивідуальних (пов'язані з індивідуальними запитами конкретного мешканця населеного пункту), локальних (відображають ті нестабільні прояви функціонування соціальної сфери, що властиві для всього регіону), національних (пов'язані з загальнодержавними особливостями функціонування соціальної сфери). На відміну від індивідуальної, національна форма ризиків у соціальній сфері є сприйняттям такого ризику в контексті суспільства. Суспільне сприйняття дає змогу вивчати ризики та їхній вплив на інтереси суспільства, враховуючи при цьому їх індивідуальний характер. Така форма представляє об'єктивне сприйняття ризиків, що виникають у суспільному середовищі, виражаючи погляди конкретного суспільства чи держави щодо наявності та інтенсивності соціальних ризиків, що впливають на їх членів. Соціальні характеристики визначаються розподілом праці та управлінськими функціями, що веде до формування різноманітних та поляризаційних інтересів, пов'язаних з окремими соціальними групами.

Розглядаючи добробут із географічного погляду ми акцентуємо увагу на його просторовій диференціації. Географія добробуту варто розглядати як складник суспільної географії, на який зараз впливає низка зовнішніх подразників, що швидко змінюється, серед яких варто виділити складність, зв'язок і плинність [5]. Благополуччя, якість життя та щастя є поняттями, якими сьогоденне суспільство прагне пояснити складність і взаємопов'язаність поточної соціальної та економічної реальності. Досить

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ, ТЕОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Влах Мирослава	Змістова структура терміносистеми об'єктів суспільно-географічного дослідження	3
Пугач Сергій	Взаємодія географічного, соціального та віртуального просторів як предмет вивчення географічної науки	6
Кисельов Юрій	Геософічний підхід у регіональних суспільно-географічних дослідженнях	8

ГАЛУЗЕВІ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕГІОНІВ

Ганіченко Катерина, Гнатюк Олексій	Ретроспективний аналіз формування перцепційного портрета міста Києва	10
Кузишин Андрій, Кварцяний Святослав	Ризики функціонування соціальної сфери областей Подільського регіону на сучасному етапі	12
Поплавська Інна, Гарасимчук Дмитро	Особливості просторової організації соціальної сфери через показники добробуту населення	15
Шваб Георгій	Аналіз галузевої структури промисловості міста Коростень	18
Лажнік Володимир, Мозолюк Антон	Регіональна диференціація торгівлі послугами між Україною та Польщею	19
Мандрик Ірина, Нікон Ольга	Вплив гендерної нерівності на демографічну ситуацію в Індії	24
Ричок Христина	Міграційні реалії та наміри біженців із міста Бурштин	26
Слащук Андрій, Семенюк Аліна	До питання дослідження розселення населення Маневицької територіальної громади Камінь- Каширського району Волинської області	28
Лажнік Володимир	Промисловість Волинської області: динаміка та сучасний стан	30
Pohrebskyi Taras	Advantages and Risks of Implementing Greenfield Projects in Ukraine	33
Кійко Яна, Мандрик Ірина	Перспективи удосконалення харчової промисловості України шляхом розвитку крафтового виробництва	35

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИРОДНИХ УМОВ І РЕСУРСІВ

Хільчевський Валентин, Забокрицька Мирослава	Водна безпека: світові тенденції, стан в Україні	37
Фесюк Василь	Методологічне обґрунтування дослідження гідроекологічного стану озер	39